

Druhým dnem pokračovala mezinárodní vědecká konference „Válečná a vojensko-politická spojení v moderních a soudobých dějinách střední Evropy: Přednosti, limity, výzvy“

20.3.2025 - Kateřina Eliášová | Vojenský historický ústav Praha

Armádní muzeum Žižkov hostí třídenní mezinárodní konferenci „Válečná a vojensko-politická spojení v moderních a soudobých dějinách střední Evropy: Přednosti, limity, výzvy“. Připravil ji Vojenský historický ústav Praha spolu s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a českým výborem Mezinárodní komise vojenské historie. Během tří dnů zde vystoupí více než čtyřicet odborníků nejen z Česka, ale i ze zahraničí.

Ve celkem šesti čtvrtěčních blocích historici mluvili o různých podobách druhé světové války, zaměřili se přitom především na vojenské, diplomatické a kulturní vztahy mezi státy střední Evropy a jejich spojenci.

V prvním bloku se zaměřili na Pobaltské státy, jejich neschopnost sjednotit se proti vnějším hrozbám a důvody neúspěchu vojenské spolupráce mezi Lotyšskem, Litvou a Estonskem, což vedlo k jejich okupaci Sovětským svazem a Německem. Další příspěvek se věnoval projektu československo-polské konfederace, který měl být po válce základem pro integraci střední Evropy, ale selhal kvůli hlubokým historickým a politickým rozdílům mezi oběma státy.

V další diskuzi historici prozkoumali vztahy Slovenského státu s nacistickým Německem během války, kde byla identifikována asymetrie v jejich alianci, která vedla k politické, hospodářské a vojenské dominanci Německa. Dále se probíraly kulturní vztahy mezi Československem a Jugoslávií v letech 1929–1934, kdy byly posilovány nejen politické, ale i kulturní vazby, včetně výměn umělců a oficiálních návštěv.

V dalších blocích panelisté rozebrali roli československých zdravotníků v alianční spolupráci během války a jejich diplomatický význam v koalici s britskými a sovětskými spojenci. Věnovali se také slovenské hospodářské spolupráci s nacistickým Německem, která zahrnovala využívání slovenského průmyslu pro válečné účely. Další téma se soustředilo na změny v československo-sovětských vztazích po anexi Podkarpatské Rusi v roce 1945, což ukázalo limity tohoto spojení.

V závěru se historici věnovali otázkám jaderné bezpečnosti během studené války v rámci Varšavské smlouvy, včetně tajných operací Sovětského svazu při rozmísťování jaderných zbraní v satelitních státech. Zkoumali také technologický transfer mezi Východem a Západem, zejména využívání západní počítačové technologie Československem před a po okupaci v roce 1968, a vliv tohoto embarga na domácí vojenský sektor. Probírala se i spolupráce československých a britských tajných služeb během druhé světové války a její vliv na odbojové aktivity.

Konference pokračuje i v pátek 21. března. Zúčastnit se jí můžete i vy, stačí se zaregistrovat na mailu: rezervaceakce@vhu.cz (rezervace bude potvrzena).

Zde je přehled pátečních témat:

- **Opomíjené faktory rychlého rozpadu Varšavské smlouvy na počátku 90. let / Neglected Aspects of the Rapid Disintegration of the Warsaw Pact in the early 1990s**

Matěj Bílý (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Praha)

- **Československá armáda a NATO v letech 1989-1992 / Czechoslovak Army and NATO, 1989-1992** - Petr Janoušek (Vojenský historický ústav Praha)
- **Veřejné vnímání Severoatlantické aliance v Maďarsku / The Public Perception of NATO in Hungary** - Péter Hevő (ELTE Eötvös Loránd University, Budapest)
- **Neočekávaná (ne)přátelská návštěva maršála Koněva v Československu v květnu 1968. Krize důvěry mezi „starými známými“ a operace DUNAJ / Marshal Konev's Unexpected (un)Friendly Visit to Czechoslovakia in May 1968: Crisis of Trust between "Old Friends" and Operation DANUBE** - Daniel Povolný (Ústav pro studium totalitních režimů, Praha)
- **Konzum a nelegální obchodní aktivity sovětských vojsk v Československu (1968-1991) / Consumerism and Illegal Commercial Activities of Soviet troops in Czechoslovakia (1968-1991)** - Prokop Tomek (Vojenský historický ústav Praha)
- **Čs. obchod se zbraněmi se zeměmi socialistického tábora v 70. a 80. letech minulého století / Czechoslovak Arms Trade with the Socialist Camp Countries in 1970s and 1980s** - Jaroslav Láník (Vojenský historický ústav Praha)
- **Červení vs. modří: obrazy (ne)přátel v pamětnické reflexi příslušníků důstojnického sboru ČSLA / Reds vs. Blues: Images of (un)Friends in Memories of the Czechoslovak Officer Corps** - Jiří Hlaváček (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Praha)
- **„Za humny je drak“. Armáda ČR jako součást předsunuté přítomnosti na východním křídle NATO / "There Is a Dragon Right Behind our House". The Czech Army as Part of the Forward Presence on NATO's Eastern Flank** - Michal Louč - Lucie Felcan Rajlová (Vojenský historický ústav Praha)

Přečtěte si souhrn čtvrtěčních bloků

Pobaltské státy na prahu druhé světové války (**Karlīs Dambītis, (National Defence Academy of Latvia, Riga)**) - Navzdory vojenské a historické provázanosti se Pobaltské státy nedokázaly sjednotit proti vnějším hrozbám. Nedostatečná koordinace obranných plánů mezi Lotyšskem, Litvou a Estonskem usnadnila jejich okupaci Sovětským svazem a Německem. Studie zkoumá důvody neúspěchu pobaltské vojenské spolupráce.

Československo-polská konfederace: mýty a realita (**Jan Němeček, Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha**) - Projekt československo-polské konfederace byl během druhé světové války jedinou realistickou možností poválečné integrace ve střední Evropě. Vyjednávání v roce 1942 selhalo kvůli hlubokým historickým a politickým rozdílům mezi oběma státy. Příspěvek analyzuje příčiny tohoto neúspěchu na základě nově zpřístupněných archivních materiálů.

Německo-slovenské spojenectví 1939-1945 (**Michal Schvarc, Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha**) - Slovenský stát vznikl s podporou nacistického Německa, ale jeho vztahy s Berlínem nebyly rovnocenné. Kromě formální dohody o ochraně existovala řada smluv, které zajišťovaly německou dominanci v politické, hospodářské a vojenské sféře. Studie se věnuje podobám této asymetrické aliance a jejím důsledkům.

Kulturní vztahy Československa a Jugoslávie (1929-1934) (**František Jakab, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica**) - Československo a Jugoslávie posilovaly své spojenectví nejen politicky, ale i prostřednictvím kultury. Oficiální návštěvy, výměny umělců a kulturní propagace měly za cíl

upevnit vzájemnou spolupráci. Příspěvek se zaměřuje na hlavní projevy této kulturní diplomacie.

Malodohodové návštěvy na filmových pásech **(Luboš Marek, Národní filmový archiv, Praha)** - Archivní filmové materiály poskytují cenný pohled na diplomatická jednání Malé dohody. Dochované záběry zachycují nejen politické schůzky, ale i společenské události, které posilovaly vnímání aliance mezi Československem, Rumunskem a Jugoslávií. Studie analyzuje propagandistický význam těchto filmových dokumentů.

Miroslav Schubert: svědek rozpadu aliance (1938–1939) **(Libor Jůn, Národní muzeum - Archiv NM, Praha)** - Československý diplomat Miroslav Schubert měl klíčovou roli v jednáních během mnichovské krize a zániku první republiky. Jeho vzpomínky a archivní dokumenty přinášejí nové poznatky o diplomatických jednáních v Německu v klíčových měsících před okupací. Příspěvek přibližuje jeho pohled na rozpad spojeneckého systému.

Lotyšské ozbrojené síly (1934–1940) **(Dainis Rižkins, University of Latvia, Riga)** - Lotyšská armáda hrála významnou roli nejen ve vojenské obraně, ale i v každodenním životě obyvatel. Vojenské jednotky se podílely na infrastrukturních projektech, čímž posilovaly svou pozici v národním hospodářství. Studie se zaměřuje na vztah mezi armádou a civilním obyvatelstvem.

Protektorát Čechy a Morava a Maďarsko: Možnosti spolupráce **(Dániel Miklós, National Archives of Hungary, Budapest)** - Po roce 1939 se vztahy mezi Protektorátem a Maďarskem změnily v důsledku absence Edvarda Beneše a nových geopolitických podmínek. Ačkoliv Praha ztratila samostatnost, Budapešť uvažovala o možnostech ekonomické a politické spolupráce. Studie se zaměřuje na vnímání Protektorátu v maďarské diplomacii.

Československé zdravotnictví v alianční spolupráci **(Paul Lenormand, Paris-Nanterre University)** - Českoslovenští lékaři a zdravotníci se hráli důležitou roli ve spojenecké koalici během druhé světové války. Jejich působení v britských a sovětských zdravotních jednotkách bylo součástí diplomatických strategií exilové vlády. Studie zkoumá význam lékařské pomoci v alianční politice.

Slovensko ve válečné ekonomice nacistického Německa **(Ludovít Hallon, Historický ústav SAV, v. v. i. Bratislava)** - Slovensko bylo důležitým hospodářským partnerem Třetí říše, poskytovalo suroviny a pracovní sílu. Německo si ekonomicky podmanilo slovenský průmysl a využívalo jej pro válečné účely. Studie se zaměřuje na rozsah a důsledky této spolupráce.

Československo-sovětské spojení a Podkarpatská Rus **(David Hubený, Národní archiv, Praha)** - Sovětská anexe Podkarpatské Rusi v roce 1945 ukázala limity československo-sovětského spojení. Přestože československá vláda chtěla toto území udržet, realita vojenské přítomnosti Rudé armády vedla k jeho odtržení. Studie analyzuje diplomatická jednání a jejich výsledek.

Ochrana spojenců před vlastními občany? **(Jan Kober, Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., Praha)** - Autoritářské režimy často trestaly kritiku spojeneckých států a jejich představitelů. Právní předpisy omezovaly svobodu projevu a umožňovaly perzekuci odpůrců oficiální politiky. Studie sleduje historický vývoj těchto opatření a jejich uplatnění v praxi.

Varšavská smlouva a jaderná bezpečnost **(Simon Miles)** - Sovětský svaz v rámci Varšavské smlouvy systematicky rozmísťoval jaderné zbraně v satelitních státech, přestože byl signatářem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Projekt Wisła v Polsku ilustruje utajené mechanismy přenosu jaderné technologie mezi sovětskými spojenci. Studie se věnuje strategickému významu těchto operací v kontextu studené války.

Memorandum 68 a československá cesta k aktivní neutralitě **(Stanislav Polnar, Univerzita**

obrazy, Brno) - Dokument Memorandum 68 představoval pokus o vytvoření nezávislé vojenské doktríny Československa během Pražského jara. Navzdory formálnímu členství ve Varšavské smlouvě navrhoval strategii aktivní neutrality a diplomatického řešení konfliktů. Studie analyzuje ideové východisko a dopady této koncepce.

Britské a československé tajné služby ve druhé světové válce (**Martin Posch, (Historický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)**) - Československé zpravodajské služby v Londýně spolupracovaly s britskými partnery, ale často se potýkaly s omezenými zdroji a politickou nedůvěrou. Tato nerovná spolupráce ovlivnila jejich možnosti v odboji. Studie analyzuje vývoj vztahů mezi oběma stranami a jejich dopad na čs. exilovou politiku.

Obrazy každodennosti prožívaného spojení (**Pavel Mücke, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Praha)** - autor se ve svém příspěvku zaměřil na vzpomínkové práce vojáků československého zahraničního odboje z druhé světové války. Studuje kolektivní paměť těchto vojáků a zejména způsob, jakým si vytvářeli a měnili obraz svých spojenců. Příspěvek se soustředil na proměny tohoto obrazu v průběhu času, a to v kontextu druhé poloviny 20. století. Mücke se snaží prozkoumat, jak se vnímání spojenců v zahraničních jednotkách vyvíjelo a jak bylo ovlivněno historickými a politickými změnami.

Kulturní diplomacie Československa ve Velké Británii v letech 1945–1948 (**Aleš Černý, (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)**) - shrnutí kulturní diplomacie Československa ve Velké Británii po druhé světové válce. V rámci tohoto příspěvku analyzuje snahy představitelů Československa o udržení kontinuity vztahů se západoevropskými demokraciemi, přičemž klade důraz na roli kulturních pracovníků. Ti se podíleli na vytváření obrazu Československa jako vyspělé kulturní země, jež by mohla být atraktivním spojencem. Aleš Černý rozebral konkrétní metody a postupy kulturní diplomacie, které byly využívány k posílení bilaterálních vztahů mezi oběma státy v období třetí republiky.

<https://www.vhu.cz/druhym-dnem-pokracovala-mezinarodni-vedecka-konference-valecna-a-vojensko-politicka-spojenectvi-v-modernich-a-soudobych-dejinach-stredni-evropy-prednosti-limity-vyzvy>